

ואלימלך איש נעמי הלך שלא יתן לעניים⁶³, והלך למואב⁶⁴, ונתחתנו עמהם⁶⁵ אע"פ שכתוב (דברים כ"ג ד'): "גם דור עשירי לא יבא להם בקהל ה'", לכך "וישבו שם כעשר שנים" (רות א' ד')⁶⁶.

[רעז] *66 "וזרקתי עליכם מים טהורים" (יחזקאל ל"ו כ"ה)⁶⁷, לומר לך, שצריך לזרוק עליו ט' קבין מים לטהר עצמו משכבת זרע⁶⁸. שחייב לשמש מיטתו

אוצר החכמה

הה"ד (רות א' א'): "וילך איש מבית לחם יהודה".

64. רות א' א': "...וילך איש מבית לחם יהודה לגור בשדי מואב, הוא ואשתו ושני בניו".

65. בניו של אלימלך, מחלון וכליון. ראה: רות א' ב'-ד'. היינו, הם נשאו נשים מואביות משום שלא רצו לתת צדקה לעניים. ראה רות זוטא, א' ד': "וישאו להם נשים מואביות, מי גרם לשבט יהודה לישא אשה מואבית? - על שעשו מעשה עמוז ומואב, 'על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים' (דברים כ"ג ה')". וכ"ה ביל"ש, רות, רמז ת"ר.

66. שאחרי שנשאו נשים מואביות נתלה להם עשר שנה עד שהקב"ה פרע מהם, ראה: רות א' ד'-ה'; תנחומא (בובר), בהר, ח'; יל"ש, רות, רמז ת"ר.

ונראה, שרבינו מקשר את זה שאלימלך ובניו לא רצו לתת צדקה לעניים, שעברו בכך על כל עשרת הדברות; לכך שעברו גם על איסור 'גם דור עשירי לא יבוא להם בקהל ה'', ונתלה להם עשר שנים. אך לא הבנתי קישור זה לאשורו.

*66. לחלקו הראשון של הענין הבא, השווה: ספר השם, עמ' ל' טו"א.

67. והמשכו של הפסוק: "וטהרתם מכל טומאותיכם".

68. כנראה שמדייק את לשון 'וזרקתי', ולא 'והזאתי' וכדו' השכיח יותר בתנ"ך גבי טהרה [לשון 'זרק' גבי מי טהרה, מופיע בתנ"ך רק עוד פעמיים: במדבר י"ט י"ג, כ'], שזה רומז

נחלה לרשתה. ...כי יהיה בך אביון, מאחד אחיך, באחד שעריך, בארצך אשר ה' אלקיך נותן לך, לא תאמץ (4) את לבבך, ולא תקפוץ (5) את ירך מאחיק האביון. כי פתוח תפתח (6) את ירך לו, והעבט תעביטנו (7) די מחסורו אשר יחסר לו. השמר לך, פן יהיה דבר (8) עם לבבך בליעל, לאמר, קרבה שנת השבע, שנת השמיטה, ורעה עינך באחיק האביון, ולא תתן לו; וקרא עליך אל ה' והיה בך חטא. נתון תתן (9) לו, ולא ירע לבבך בתתן לו; כי בגלל הדבר הזה יברכך ה' אלקיך בכל מעשך ובכל משלח ירך. כי לא יחדל אביון מקרב הארץ, על כן אנכי מצוך לאמר: פתוח תפתח (10) את ירך לאחיק, ולאביונך בארצך". [וצ"ע מה שרבינו מחשב את 'ידך' (מס' 3) כאחד הציווים, דאם כן היה לו לחשב את כל לשונות 'יד' שבפרשה, ואז יעלו מספר הציווים ליותר מעשרה. וגם לא מובן איזה ציווי טמון בתיבה 'ידך' כשתיבת 'תשמט' הצמודה קודם לה מחשב רבינו בנפרד. ואולי נפלה ט"ס, ויש לחשב בכלל עשרת הציווים את 'שמוט כל בעל משה ידו', בעוד שאת 'תשמט ירך' לחשב לציווי אחד, כפי שהסברא נותנת, ולא כמצויין בכת"י. ודע, שאת 'רק אם שמוע תשמע בקול ה' אלקיך, לשמור לעשות את כל המצוה הזאת אשר אנכי מצוך היום' (פסוק ה') שלא צוטט לעיל) אין רבינו מחשב בכלל העשרה ציווים, כי הוא ציווי כללי שלא נאמר דווקא על שמיטת כספים].

63. ר"ר א' ד': "כך אלימלך היה מגדולי המדינה ומפרנסי הדור, וכשבאו שני רעבון, אמר: 'עכשיו כל ישראל מסבבין פתחי, זה בקופתו וזה בקופתו'. עמד וברח לו מפניהם.

בשבת⁶⁹, שבו ביום מקריבים ה' עשרונים דגן⁷⁰, והקיש ה' עשרונים דגן, שהם ט' קבין⁷¹, לט' קבין זריקת המים שיש לזרוק עליו כשעוסק בפירייה וריביה⁷²; שאז לזרוק מטר בעיתו בלילי שבתות⁷³. וכתוב (ישעיה נ"ה י'): "כי כאשר ירד הגשם והשלג" - 'השמים'⁷⁴ היה לו לומר, "מן השמים", כמו מן: "היושבי בשמים" (מסילים קנ"ג ח')⁷⁵, שבידו מפתח של גשמים⁷⁶, "וימטר ה' ברד מן

[אוצר החכמות]
(=החשבון הוא: 1.8 קבין [שהוא עשרון אחד]
כפול 5 עשרונים = 9 קבין).

72. ה'הקשה' שבין חמשת העשרונים לט' קבין, היא בכך שחובת שניהם הוא בשבת ומידת שניהם שווה.

73. כדכתיב (דברים י"א י"ד): "ונתתי מטר ארצכם בעתו יורה ומלקוש", ובספרי, שם, פסקא מ"ב: "'בעתו', מלילי שבת ללילי שבת, כדרך שירדו בימי שלמצוין המלכה".

ונראה, שרבינו נותן כאן טעם מדוע מצוות עונה הוא בליל שבת: שכשם שירידת הגשמים בעיתו הוא ליל שבת - כך גם מצוות עונה; כי פריה ורביה והגשמים נמשלו זה לזה, ראה: תענית ו' ע"ב; להלן פרשת אמור אות ט'.

74. ראשי תיבות: יה-וה [בפסוק נאמר: 'מן השמים', ולגבי ראשי-התיבות אין רבינו מתחשב בתיבת 'מן']. וכל המשפט הבא הוא מאמר מוסגר, שבו רבינו רומז את מאמרם שמפתח הגשמים בידו של הקב"ה.

75. כלומר, 'מן השמים' מבאר, שאין כוונת הפסוק לשמים ממשי, אלא למצוי בשמים, הוא הקב"ה; כמו שב'היושבי בשמים', הכוונה להקב"ה. וזהו הוכחתו שמפתח הגשמים הוא רק בידו של הקב"ה [אמנם נראה שרבינו מצטט את הפסוק שבתהילים הנ"ל, כך: "מן היושבי בשמים" (ויש לשנות את הפסוק בפנים), ואז מובנת היטב הוכחתו לביאור 'מן השמים'. אולם זה צ"ע, כי לפי המסורה נאמר 'היושבי בשמים' ללא תיבת 'מן'. לפיכך העדפתי לבאר דבריו באופן אחר. רצע"ע].

76. וזהו הביאור 'מן השמים', וזהו גם שנרמז בראשי תיבות שם 'יה-וה' - שהקב"ה הוא

לזריקת ט' קבין מים על בעל קרי לטהרו. ולמ"מ המקשר בין הפסוק לענין ט' קבין, והוא מדברי רבינו. ולענין זריקת ט' קבין לבעל קרי, ראה: ברכות כ"ב ע"א ואילך; טשו"ע, או"ח, סי' פ"ח; שם, סי' רמ"א.

69. ראה כתובות ס"ב ע"ב: "עונה של תלמידי חכמים אימת? - אמר רב יהודה אמר שמואל: מערב שבת לערב שבת". והשווה: בבא קמא פ"ב ע"א. אם כן כוונת רבינו היא רק לת"ח, שהרי בשאר בני אדם נתנו חכמים שיעור אחר לזמן קיום מצוות עונה, ראה: כתובות שם. וכוונת דבריו ב'שחייב לשמש מיטתו בשבת', היא, שאחרי שיש לאדם חובה לקיים מצוות עונה [מדכתיב: 'ועונתה לא יגרע' (שמות כ"א י')], ראה: נדרים ט"ו ע"ב; מכילתא, משפטים, מס' דנזיקין, פ"ג, עמ' 259; ועוד], ולת"ח יש לקיימה בשבת, הרי 'שחייב לשמש מיטתו בשבת'.

70. כי בשבת היו מקריבים לקרבן תמיד (כבכל יום) שני כבשים עם שני עשרונים מנחה בלולה (במדבר כ"ח ג'-ה'), ועוד שני כבשים לקרבן מוסף עם שני עשרונים נוספים (שם ט'); הרי ארבעה. וכשנוסף את עשירית האיפה של מנחת חביתין שהקריב הכהן גדול בכל יום (ראה: ויקרא ו' י"ב ואילך; תו"כ, צו, פר' ג' ד') - יעלו סך העשרונים המוקרבים בשבת לחמשה.

71. כי 'עשרון' הוא עשירית האיפה. והאיפה, שלש סאין (משנה, מנחות פ"ז מ"א ושבועות ט"ו ע"א), שהן 18 קבין, כי בכל סאה יש 6 קבין (עירובין פ"ב ע"ב, וברש"י). הרי, שעשירית האיפה [=עשירית משלשה סאין], היא 1.8 קב. אם כן, חמשה עשרונים הם 9 קבין

השמים" 77 - הרי 78 הקיש דגן לפיריה וריביה: "הולידה והצמיחה" 79, ונתן זרע לזורע ולחם לאוכל" 80 (ישעיה נ"ה י'); וכתוב בתריה (שס י"ז): "כי בשמחה תצאו", רמז שמחת עונה 81.

ומתמלאין דדי האשה חלב, כשטובלת בחלב סאין מים 82 ומתעברת 83, זהו: "רוחצות בחלב" 84 יושבות על מלאות" (סיה"ש ה' י"ז) 85; "וביום מלאות טהרה לבן או לבת" (ויקרא י"ז ו') 86.

81. נראה שהרמז מתיבת 'בשמחה' [וכלשון המצוי בתלמוד "שמחת עונה", ראה: פסחים ע"ב ע"ב; עבודה זרה ה' ע"א. וביל"ש, משלי, רמז תתק"ס: "בנפול אויבך אל תשמח" (משלי כ"ד י"ז), וכן אתה מוצא בנח שאסר עליו תשמיש בשעת המבול. ועי' רש"י, נדה ל"א ע"ב, ד"ה 'שלא יהיו הכל שמחין'].

82. חלב = 40, הן ארבעים סאין מים שהאשה טובלת בהן להטהר (ראה לדוגמא: תו"כ, מצורע, פר' זבים, פר' ג' פ"ו).

83. שמשעה שמתעברת נהפכין דמי נידותה לחלב. ראה ויק"ר י"ד ג': "כל תשעה חדשים שאין האשה רואה דם; בדין הוא שתהא רואה, מה הקב"ה עושה? - מסלקו למעלה, לדדיה, ועושהו חלב, כדי שיצא הולד ויהיה לו מזון לאכול" [והשווה: בכורות ו' ע"ב, וברש"י; נדה ט' ע"א; ירושלמי, נדה פ"א ה"ד; תנחומא, תזריע, ג'. אך בכל מקורות אלו איתא שבשעת הלידה נהפכים דמיה לחלב].

ומענינים דברי הרוקח בסידורו, עמ' תק"ו: "כי כל זמן אשר יזוב זוב דם נידת אשה, יובש ויכלה החלב משדיה, וכאשר תהר ויסתם פתח רחמה מזוב דם כמדי מועדה, אז יתבשל ויתלבן הדם, ויתעכל אודם שלו מרוב חום הריון הרחם וחום השדיים. ועל כן יהיה מראה החלב בתחילת תולדותיו, כמין אדמדם".

ונראה, שכל דברי רבינו אזלי רק לפי השיטה שאין אשה מתעברת אלא סמוך לטבילתה (עי' סוטה כ"ז ע"א), כלומר, שהיא מתעברת 'ביום טבילתה, או ליום מחר' (רש"י,

המוריד את 'הגשם והשלג'. ולעצם הענין ראה תענית ב' סע"א: "שלשה מפתחות בידו של הקב"ה שלא נמסרו ביד שליח, ואלו הן: מפתח של גשמים" וכו'.

77. הרי שוב שמפתח ה'ברד' - שנכלל גם כן בגשמים - בידו של הקב"ה. וראייה זו כנראה מדיליה שלא מצאתיה בחז"ל [ודע, שאין פסוק בלשון שמביא רבינו. והקרוב ביותר הוא שמות ט' כ"ג: "וה' נתן קולות וברד ותהלך אש ארצה, וימטר ה' ברד על ארץ מצרים". ובשמ"ב כ"ב י"ד ט"ו: "ירעם מן שמים ה', ועליון יתן קולו. וישלח חצים ויפיצם, ברק ויהום"].

78. כאן חוזר רבינו לענין קודם ש'הקיש ה' עשרונין דגן, לט' קבין זריקת המים שיש לזרוק עליו כשעוסק בפרייה ורביה'.

79. הוא ענין פריה ורביה [אע"פ שהוא נאמר על הולדת הצמחים בארץ ע"י הגשמים, מכלל רמז לא נפקא].

80. הוא ענין הדגן.

והפסוק בשלמותו: 'כי כאשר ירד הגשם והשלג מן השמים..., והרוה את הארץ והולידה והצמיחה, ונתן זרע לזורע ולחם לאוכל', ורבינו דורשו כך: 'כי כאשר ירד הגשם והשלג' בעיתו - הוא לילי שבת, 'והולידה והצמיחה' - הוא פריה ורביה, 'ונתן זרע לזורע ולחם לאוכל' - הוא חמשת עשרוני דגן; הרי, שבפסוק המדבר על שבת, נזכר גם ענין פריה ורביה וגם ענין חמשת עשרוני דגן, לרמז, שהמידה 'חמש עשרונין דגן' שייך גם בפריה ורביה - הוא ט' קבין שצריך לזרוק עליו. ודוק.

וכתיב (ט"ה ט"ז שט): "עיניו כיונים על אפיקי מים"⁸⁷, 'עיניו', כמו מעייניו⁸⁸; 'כיונים על אפיקי מים', בגימטריא בארבעים סאה⁸⁹. 'כיונים', זה הטובל והטובלת⁹⁰, הרי שיש להם להיות פתורים שאין ניבעלים כי אם לזוגם⁹¹,

91. ניקוד תיבת 'פתורים' הוא בכת"י. ומפליא לכאורה, שרבינו דורש את 'כיונים', על כך שיש לטובל ולטובלת להיות כתורים, אע"פ שהן שני מיני עופות שונים. והתמיהה מתחזקת עם דברי חז"ל שהיונים אינם ניבעלים אלא לזוגם [ראה עירובין ק' סע"ב: "אילמלא לא ניתנה תורה היינו למידין צניעות מחתול, וגול מנמלה, ועריות מיונה". ופירש רש"י: "ועריות מיונה", שאינו נזקק אלא לבת זוגו. ובשיה"ש א' ב': "מה יונה זו משעה שמכרת בן זוגה עוד, אינה ממירה אותו באחר" וכו'. וכ"ה בתנחומא, תצוה, ה' (ועי' ערוגת הבושם, א', עמ' 101, ויש לתקן שם בהערה). וע"ע: זוהר, ח"ג, ס"א ע"א; שם, קב"ה רע"ב; שם, ר"מ סע"ב].

ואולי רבינו נקט 'תורים' דווקא, כי היונים כשהם גדולים או לאחר מיתת זוגם כן נזקקים לאחר, ראה בעה"ט, ויקרא י"ב ו': "בכל מקום מקדים תורים לבני יונה חוץ מכאן, לפי שאינו מביא אלא אחד, ואם ימצא יונה לא תקח תור, לפי שבן זוגו מתאבל עליו ואינו מזדווג לאחר". ומכלל התור שאינו מזדווג לאחר אתה שמע, שהיונה כן מזדווגת לאחר כשבן זוגה מת. ובפענח רזא, ויקרא ה' י"א, עמ' של"ד: "וקשה, למה לא הוכשרו הזקנים גם ביונים? - ויש לומר, כי הגדולים מתחברים בזוג אחר, אבל התורים אפילו אחר שתמות זוגה, אין נזקקין לזוג אחר לעולם". ומפני שהיונים שווים בהרבה פרטים לתורים (כמו: הקרבה על המזבח; צורתם החיצונית), דרש רבינו את 'כיונים' על תורים [אמנם בחז"ל (ער כמה שמצאתי) לא נזכר בכלל שהתור לא מזדווג לאחר, ודאי שלא נזכר החילוק הנ"ל. ובזוהר, ח"ג, ר"מ סע"ב: "קרבנא דעופי, מכל סטר דכיא לא אתקריב אלא יונה ותורים, דאינון בקשוט לזווגיהו מכל שאר עופין, והם נרדפין ולא רודפין; ומהימנא דא

(שם); דאל"כ הקשר בין ה'חלב' שטובלת ל'חלב' שמתמלאין דדיה כשמתעברת, רחוק ולא-שייך כל כך.

84. חלב = 40, הן הארבעים סאין שרוחצת לטהרתה.

85. כלומר, בשעה ש'רוחצת בחלב' סאין ומתעברת, 'יושבות על מלאת' - מתמלאין דדיה בחלב [ניקוד 'מלאת' הוא בכת"י, ולפניו מנוקד: 'מלאת'].

86. נראה שרבינו ביאר את הפסוק כך: 'ובמלאות' - האשה מתמלאת בחלב, כשהיא ב'ימי טהרה' - שמטהרת מטומאתה וטובלת בארבעים סאין, ומתעברת ב'בן או בת' [דע, שבפסוק ליתא 'וביום מלאות טהרה', אלא: 'ובמלאות ימי טהרה'].

87. זהו תחילתו של הפסוק 'רוחצות בחלב', וגם אותו דורש עתה רבינו לענין טבילת האשה. והפסוק בשלמותו: "עיניו כיונים על אפיקי מים, רוחצות בחלב, יושבות על מלאת".

88. לשון מעיין ונחל.

89. = 391. הרי רמז שהאשה טובלת במקווה של ארבעים סאה, או במעיין [אפילו כשהוא פחות מארבעים סאה, ראה: משנה, מקוואות פרק א' מ"ז].

90. שנקט הכתוב 'כיונים' בלשון רבים, ומיעוט רבים - שניים.

אולם, איני יודע מדוע רבינו מכנה את בעלה של האשה הטובלת בשם 'הטובל', הרי לא שמענו שגם האיש טובל ביום שאשתו נטהרת מטומאתה [ואולי מכונה הבעל כך, משום שלאחר תה"מ (שהוא לאחר שהאשה טובלת), הוא טובל לקריו. ונראה יותר, שעל שם שאשתו מכונה 'הטובלת' מכונה בעלה 'הטובל', כמו 'איש-אשה' וכדו'. וצריך עוד עיון].

ויולידו בנים טובים, ויגמור צורת הוולד למ' יום ומ' לילות⁹² שהם תתק"ס שעות⁹³, כנגד תתק"ס לוגין במ' סאין⁹⁴; הרי סאה כנגד יום⁹⁵, והסאה כ"ד לוגין⁹⁶ - כ"ד שעות ביום ובלילה⁹⁷.

ולקח⁹⁸ ה' משמו, וברא בה' העולם⁹⁹, נשאר ג' אותיות משמו - יהו, בגימטריא כ"א, וג' אותיות יהו, הרי כ"ד שעות לילה ויום¹⁰⁰; שהוזה במידת רחמים¹⁰¹, וחתם בשמו בריותיו¹⁰² - "ירעם הים ומלואו, יעלץ השדה וכל" (דה"ט ט"ז ל"ג)¹⁰³, וכן: "ישמחו השמים ותגל הארץ" (פסלים י"ז י"ה)¹⁰⁴.

רוחצות. ומיד כשטובלת, שתי דדיהן מלאות חלב, שמתעברות, והדם נעכר ונעשה חלב. 'רוחצות בחלב', כגון ר' יוחנן שהיה יושב בשערי הטבילה, ותהרן יפים כמוהו. 'יושב על מלאות' - 'תשב בדמי טהרה', 'ובמלאות ימי טהרה'. 'עיניו כיונים', 'עיניו' לשון מעיינות, 'כיונים' אלו הטובלים והטובלות; 'על אפיקי מים', בגימטריא ארבעים סאה, שהם תתק"ס לוגין, כנגד תתק"ס שעות במ' יום ובמ' לילות, הרי סאה כנגד יום. והסאה כ"ד לוגין, כנגד כ"ד שעות שביום ובלילה; תרקב כנגד יום, ותרקב כנגד לילה, הרי כביצה כנגד ק"פ חלקים".

98. הקב"ה [ונראה, שאגב שדיבר רבינו על כ"ד שעות שביממה, דן בענין הבא].

99. אותיות דרבי עקיבא, נוסח א', אות ה'-ו' (בתי מדרשות, ב', עמ' שס"ג): "אין ה"י אלא שם המפורש שבו נברא כל העולם, שנאמר (בראשית ב' א'): 'אלה תולדות השמים והארץ בהבראם', אל תקרי 'בהבראם' אלא 'בה"א בראם'".

100. יהו = 21 + 3 האותיות שבי"הו = 24, הם 24 השעות שביממה.

101. ששם 'יה-וה' (ש"יהו) הוא שם זה, אלא שנחסר ממנו אות ה' אחת) הוא מלשון הוזה ומקיים, וגם מורה על רחמים [ראה: בר"ר י"ב ט"ו; שם כ"א ז'; שם ל"ג ג'; מדרש תנאים, דברים ג' כ"ד; ועוד הרבה]. כלומר, הקב"ה מהוזה ומקיים את העולם ברחמים כל ה-24 שעות שביממה.

לדא, נוקבא לבר זוגו, ועל דא קרבנא מנייהו ונחתו ומתקריב. אך אין אתה למד מהתם שיש חילוק מסויים בין התור ליונה. וצ"ע מקור הענין].

92. ראה: משנה, נדה פ"ג מ"ז; בר"ר ל"ב ה'; תנחומא (בבב), במדבר כ"ח; שם, נשא ו'; ועוד הרבה.

93. כי בכל יום 24 שעות (ראה להלן הערה 97). ו-24 שעות כפול 40 יום = 960 שעות (=תתק"ס).

94. שבכל סאה 24 קבין (עי' להלן הערה 97), והחשבון כנ"ל. והשווה סידור הרוקת, עמ' תקנ"ד: "למה ניתנה תורה למ' יום ומ' לילה, דכתיב: 'ויהי שם עם ה' ארבעים יום וארבעים לילה' - שהם תתק"ס שעות, כנגד מקוה מ' סאין שהם תתק"ס לוגים".

95. ארבעים סאה מים לטבילה = ארבעים יום שנגמרת בהם צורת הוולד.

96. ירושלמי, תרומות פ"י ה"ה.

97. הרי, שכל סאה היא כנגד יום. שכשם שבסאה כ"ד לוגין כך גם ביום כ"ד שעות [ו-24 שעות שביממה, מבואר בדוכתין סגיאין, כמו: עבודה זרה כ"ה ע"ב; ירושלמי, נדרים פ"י ה"ח; ועוד].

הענין האחרון מובא בקצרה ובשינויים בספר השם, עמ' ל' טו"ב: "רוחצות בחלב, וכי בחלב רוחצות? - אלא רמז, שהנשים שהם מחמדי עניי האדם רוחצות בחלב בגימטריא במ' 'אפיקי מים'; כשיעור חלב - מ' סאין -